

Magyar Ágnes**JÓ GYAKORLATOK AZ OLVASÓVÁ NEVELÉSBEN****Bevezetés**

Tanulmányomban a digitális nemzedék olvasóvá nevelésének problémakörét járom körül. Kitérek a társadalmi-technológiai kontextusból eredő csábító lehetőségekkel kapcsolatos aggályokra, és az olvasóvá nevelés néhány jó gyakorlatának, módszertani eljárásának bemutatásával szeretném árnyalni az olvasás jövőjéről sokakban kialakult negatív elképzelést.

A digitális nemzedék olvasóvá nevelésének kulcsát az élményszerzésben látom, amely a befogadó aktív részvételével, önkifejezésének, kreativitásának, véleményének kibontakoztatásával és a játékba ágyazottsággal érhető el. A tanulmányban bemutatott jó gyakorlatok rendelkeznek ezekkel a jellemzőkkel, és ezeken túl még közösségformáló erővel is bírnak. Mindössze egy facilitátorra (pedagógusra, könyvtárosra, civil szervezet képviselőjére) van szükség, aki elhivatottságot érez az olvasóvá nevelés iránt, irodalomszerető, és ezt az attitűdöt szeretné továbbadni a felnövekvő generációnak. A tanulmány középpontjában szándékosan a mese és a mesét feldolgozó különböző eljárások állnak, mert ez az a műfaj, amely generációkat átívelően örök, a legtöbb tudás, tapasztalat, tanítás és fejlesztési, fejlődési lehetőség hordozója, főként, ha élőszavas előadás formájában jut el a befogadó közönséghez.

Elméleti bevezető**Miért van szükség módszertani innovációra?**

A ma felnövő generáció sosem élt digitális eszközök nélküli korban. Multimediális világ vesz minket körül, mely együtt jár az otthonokban lévő könyvek számának csökkenésével és az okoseszközök térhódításával. Valószínűsíthető, hogy az alfgeneráció (a 2010 után születettek) munkába lépésekor már számukra – munkakörtől függetlenül – elkerülhetetlen lesz a mesterséges intelligencia használata. Ebben a társadalmi és technológiai kontextusban kihívást jelent gyermekeink olvasóvá nevelése.

Az okoseszközök csábítóak mind a szülők, mind a gyermekek számára. A gyermekek ösztönös érdeklődést mutatnak a folyamatos, váltakozó audiovizuális ingereket biztosító készülékek iránt, a szülők pedig jellemzően biztosítják ezeket az ingereket számukra, hiszen időt és energiát spórolhatnak meg általa. A modern társadalom velejárói – a nukleáris családmódel elterjedése, a nők munkába állása és a modern eszközök elterjedése – lehet az egyik oka Búdi¹ szerint az olvasás háttérbe szorulásának, amellet, hogy elképzelhetőnek tartja, hogy már a mai szülők egy része sem hallott mesét gyermekkorában.

¹ BÚDI Boglárka: *Transzgenerációs hatás érvényesülése a meseolvasási szokások tekintetében*. Könyv és Nevelés, 2015/1. 53–66.

Az okoseszközök csábítóak (1.kép) Forrás: pixabay.com

Az élményszerző olvasás személyiségformáló hatása megkérdőjelezhetetlen, szerepe a személyes, a kognitív, a szociális és anyanyelvi kompetenciák fejlődésében nélkülözhetetlen. Bajzáth Mária, a Népmesekincstár mesepedagógiai módszer kidolgozója egy vele készült interjúban a mesét a nevelés táltosparipájának nevezte,² hiszen általa fejleszthető a figyelem, az emlékezet, a gondolkodás és a képzelet is. A mesehallgatásban a gyermek szimultán kettős tudattal vesz részt, számára a mese feszültségteremtő, -hordozó és -levezető funkcióval bír.³ Az esztétikai élmények és az átélt katarzis hatására gondolkodása megszilárdul, ismeretrendszere bővül, hiszen a mesék olyan tudást közvetítenek, mely segíti a kultúra megismerését, a nyelvelsajátítás és az identitás fejlődését is.⁴ Azok a gyermekek, akik napi rendszerességgel hallanak mesét otthon az iskolakezdést megelőzően, közel egy-másfél év előnnyel indulnak az iskolában,⁵ könnyebben tanulnak meg olvasni, anyanyelvi és gondolkodásbeli előnyre tesznek szert, élénkebb a fantáziájuk, fejlettebb a rajzkészségük, mint mesét nem halló társaiknak.⁶

Irodalmi élményei forrásaként a kisiskolások túlnyomó többsége az óvodapedagógust jelöli meg,⁷ aki már az első mesélések alkalmával meg tudja állapítani, hogy mely gyermekek érkeztek a mese világából, hiszen a mesehallgatási rutinnal rendelkező gyermek tágra nyílt szemmel figyeli a mesélőt, ajkai is kicsit szétnyílnak, nem is az óvodapedagógust nézi, hanem a mese által elé táruló csodavilágot. Azon gyermekekből, akik készen kapott, médiában látott meséken nőttek fel, a hallott mese nem vált ki semmilyen reakciót, nekik a szavak nem jelentenek semmit, belső képalkotási képességük blokkolva van. Ezek a gyermekek iskolásként, felnőttként súlyos problémákkal szembesülhetnek.⁸ Ezt a vélekedést olvashatjuk

² SALLAI Éva: „A mese a nevelés táltosparipája”. Új Köznevelés, 2015/Különszám. 34–38.

³ MÉREI Ferenc–V. BINET Ágnes: *Gyermeklélektan*. Gondolat, Bp., 1970.

⁴ TANCZ Tünde: *Népmesék az óvodai anyanyelvi-kommunikációs nevelésben*. Anyanyelv-pedagógia, 2009/3. <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=318> [2024.06.21.]

⁵ VEKERDY Tamás: *Gyermekek, óvodák, iskolák*. Saxum Bt, Bp., 2001.

⁶ SZILÁGYI Mária: *A mese szerepe a gyermeki személyiségfejlődésben*. Könyv és Nevelés, 2007/3. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/a-mese-szerepe-a-gyermeki-szemelyisegfejlodesben> [2024.06.21.]

⁷ DARÓCZI Gabriella: *Az óvodáskorú gyermekek kognitív műveleteinek fejlesztési lehetőségei irodalmi kommunikációval*. Könyv és Nevelés, 2014/2. 73–76.

⁸ BOLDIZSÁR Ildikó: *Meseterápia a gyakorlatban*. Magvető, Bp., 2014.

Murárnál⁹ is, miszerint a készen kapott képek, ikonok akadályozzák a szimbolikus gondolkodás fejlődését, valamint a kritikai gondolkodás és az absztrakt szókinés alakulására is negatív hatással vannak.

Az okoseszközök használata képes megváltoztatni az agyi struktúrákat, például gyengíti az emberi interakcióért és kommunikációért felelős idegpályákat, valamint olyan területek is sérülhetnek, melyek az empátia, az együttérzés, valamint az érzelmek kimutatásáért és integrálásáért felelősek.¹⁰ Donauer¹¹ ezen okok miatt tartja „végzetesnek” az eszközhasználatot, azzal a javaslattal, hogy 20 perc használat után tevékenységet kell váltani, közösségbe menni, ahol minőségi idő tölthető el. Dávid és munkatársai¹² 192 magyar szülőt kérdeztek meg 3 év alatti gyermekük IKT-használatáról. Eredményeik alapján a gyermekek 36 százaléka néz televíziót, 28 százalékuk használ okostelefont, 19 százalékuk pedig tabletet már kétéves kora előtt. Az Amerikai Gyermekgyógyászati Akadémia felhívja a figyelmet az infokommunikációs eszközök veszélyeire, többek között arra, hogy a koragyermekkorban történő túlzott mértékű televíziónézés és a kognitív, nyelvi, érzelmi és szociális fejlődési rendellenességek között összefüggés mutatható ki. További negatív következményei lehetnek a korai eszközhasználatnak a rossz végrehajtói működés (impulzuskontroll, önszabályozás), valamint az elmeolvasás képességének hiányosságai és a késleltetett beszédfejlődés.¹³

Az alfejezetben ismertetett érvek az élményszerző olvasás mellett és ellenérvek a korai IKT eszközhasználatra vonatkozóan alátámasztják elköteleződésemet az olvasóvá nevelés fontossága mellett. Ezért tanulmányomban kísérletet teszek arra, hogy bemutassam azokat a napjainkban jelen lévő, de nem feltétlenül közhismert jó gyakorlatokat, kezdeményezéseket, módszereket, melyek alkalmazása révén remélhetőleg közelebb hozható a digitális kor gyermekeihez a hallott mese élménye.

Hogyan közelíthetjük a digitális nemzedéket az olvasmányok világához?

Hangosmese

A minicsoda.hu¹⁴ oldal kitalálói, egy testvérpár, mindketten édesanyák, akik gyermekkorukból maradandó emlékként őrzik szüleik élőszavas meséit, és ennek varázsát szeretnék továbbvinni és továbbadni másoknak. A fiatal, 0–3 éves korú

⁹ MURÁR Nóra: *Az infokommunikációs technológiai eszközök gyermeki beszédfejlődésre gyakorolt hatásai*. Kultúratudományi Szemle, 2023/4. 77-90. (Továbbiakban MURÁR, 2023.)

¹⁰ TOLNAI Beáta: *A Multimédiás eszközök használatának hatásai kisgyermekkorban*. <https://tunyogi.hu/2021/01/18/a-multimedias-eszkozok-hasznalatának-hatásai-kisgyerekkorban-tolnai-beata/> Tunyogi Pedagógiai Szakszolgálat. [2024.06.21.]

¹¹ DONAUER Nándor: *Online felület használata, kutyüzés*. Észak-Közép-Budai Centrum Új Szent János Kórház és Szakrendelő YouTube csatornája, Online Tudástár Szülőknek. <https://janosakademia.hu/video/online-felulet-hasznalata-kutyuzes/> [2024.06.21.]

¹² DÁVID Mária–FARAGÓ Boglárka–KECSKEMÉTI-SZÉKELY Katalin Zsuzsa–TASKÓ Tünde Anna: *Kutatás az expresszív szókinés fejlettségének és az infokommunikációs eszközök használati gyakoriságának az összefüggéseiről kora gyermekkorban*. Anyanyelv-pedagógia, 2019/4. <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=820> [2024.06.21.]

¹³ MURÁR, 2023.

¹⁴ Minicsoda weboldal: <https://minicsoda.hu/> [2024.06.21.]

gyermeket nevelő szülőket szólítják meg, arra biztatva őket, hogy minél többet meséljenek szóban, vagy ha ezt nem tehetik, akkor illusztráció nélküli hangosmese formájában juttassák meseélményhez gyermekeiket.

A minicsoda oldal logója (2. kép) Forrás: facebook.com

Ennek támogatására saját mondókákat és meséket írnak, melyeket hanganyagként tesznek közzé Youtube-csatornájukon.¹⁵ A gyermekek életkori sajátosságaihoz igazodó, nyelvi és strukturális szempontból is igényesen formált történetek alkalmasak az irodalmi élményszerzésre, és annak minden, korábban részletezett pozitív velejáróját magukban hordozzák, kiemelt szerepet szánva a belső képalkotási képesség fejlesztésének.

Közösségi történetmesélés

A Blum-program¹⁶ egy civil kezdeményezés, mely az óvodáskorú gyermekek testi-lelki-szellemi fejlődésének támogatását tűzte ki céljául. 2006-ban indult, akkor még Gondolkodj egészségesen! néven, majd Blum Mihály drámapedagógus után kapta jelenlegi elnevezését. A program alap gondolata, hogy jövőnket az egészséges gyermekek jelentik.

A Magyarországon 2020 elején jelentkező koronavírus-járvány következtében márciustól bezártak az óvodák, iskolák, ami előre nem látható következményekkel járt. A heteken át tartó kényszerű bezártság frusztrációval, feszültséggel, szorongással telített időszak volt felnőttek és gyermekek számára egyaránt. Ennek a feszültségnek az oldására találták ki a Blum-program munkatársai szakemberek bevonásával a közösségi történetmesélést. 40 nap alatt egy közösségi történetet alkottak együtt az online térben *Kuncogik* címmel. A nyílt végű mesét a Blum-program Facebook-oldalán¹⁷ tették közzé, és hetente két alkalommal a szülők és a gyerekek két megadott lehetőség közül választhatták ki a folytatást. A meseírás folyamatát pszichológus segítette, a feldolgozást pedig drámapedagógus

¹⁵ Minicsoda Youtube-csatorna:

<https://www.youtube.com/channel/UCB6iHzPQpD6cU16YLokYmYA/videos?app=desktop>
[2024.06.21.]

¹⁶ Blum-program weboldala: <http://blumprogram.hu> [2024.06.21.]

¹⁷ Blum-közösség Facebook-oldala: <https://www.facebook.com/groups/Blumkozosseg> [2024.06.21.]

vezetésével végezték. Boldizsár Ildikó egy interjúbán¹⁸ elmondta, hogy azért volt jelentősége annak, hogy a gyermekek is beleszólhattak a történet alakulásába, mert ezáltal megtapasztalhatták, hogy a saját életükben is formálhatják a történeteket vágyaik beteljesítéséhez.

A közösség erejét jelképező fotó a Blum-program Facebook-oldalán (3. kép)

Az interaktivitás nem csupán a történet folytatásába való bekapcsolódásban nyilvánult meg, hanem a mese feldolgozását kísérő tevékenységekben, kreatív művészeti játékokban (alkotásban, táncban, szerepjátékban) is. Azáltal, hogy a gyermek részese volt a történet alakításának és a hozzá kapcsolódó kreatív tevékenységeknek, aktív részese lehetett a folyamatnak, megtapasztalván a közösség és a mese gyógyító erejét.

Szövegfeldolgozás társasjátékkal

A digitális eszközökön történő mesebefogadást sem szabad teljesen elutasítanunk. A mérsékelt időtartamú, válogató televíziózás például tágíthatja a gyermek ismereteit, felkeltheti az érdeklődését adott téma iránt, képességfejlesztő hatással bírhat, főként akkor, ha interaktív módon kerül feldolgozásra.

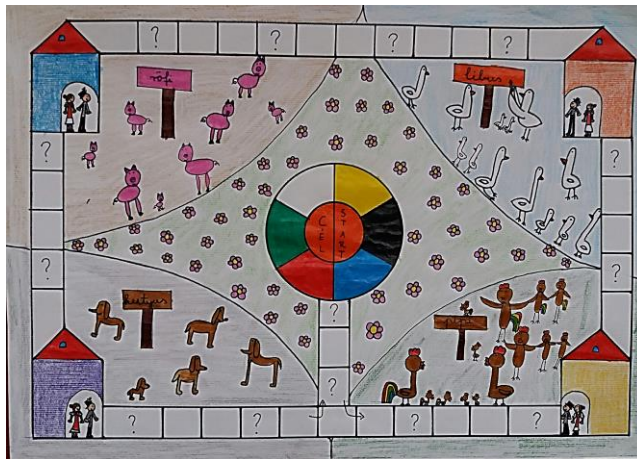
Egy korábbi tanulmányomban¹⁹ egy, *A szálláskérő róka* című magyar népmesét feldolgozó saját készítésű társasjátékot mutattam be, mely nem feltételezi (de természetesen előny) az olvasott mese ismeretét, a Kecskemétfilm által készített animációs feldolgozás²⁰ megnézését követően is alkalmazható. A játékosok a szállást kérő róka útját járják be a játéktáblán, miközben az egyes állomásokon zsákjukba helyezhetik a mesében szereplő róka által zsákmányolt állatokat. Útjuk során kérdésmezőkre is léphetnek, ahol, ha helyesen válaszolják meg a mesére

¹⁸ FEJES Réka: Boldizsár Ildikó: *A mese mindig megmutatja az utat.* <https://divany.hu/szuloseg/2020/05/22/boldizsar-ildiko-interju/> [2024.06.21.]

¹⁹ MAGYAR Ágnes: *A médiakompetencia fejlesztése az óvodában társasjátékkal.* In: TOMA Kornélia (szerk.): *Tervezés és fejlesztés az óvodában.* Tokaj-Hegyalja Egyetem, Sárospatak, 2022. 91–98.

²⁰ Magyar Népmesék: *A szállást kérő róka.* <https://www.youtube.com/watch?v=Tk16L8ZWQBQ> [2024.06.21.]

vonatkozó vagy a meséhez kapcsolódó tágabb ismereteket előhívó kérdéseket, újradozhatnak. Természetesen sok múlik a szerencsén is, hiszen az utolsó állomást például érdemes kerülni, mert ott laknak a kopó kutyák, akik a címszereplőt szétépték a mese végén, ezért a játékos is pórul járhat.

A szállást kérő róka c. mesét feldolgozó társasjáték játéktáblája (8 éves gyermek rajza) (4. kép)

Az irodalmi élmény vagy médiaszöveg feldolgozása tehát ez esetben is interaktív módon, játékba ágyazottan történik, miközben a társasjáték számtalan képességfejlesztő hatása érvényesül. A korábban passzívan befogadott médiaszöveg aktív, tudatos, kritikai, értő feldolgozása történik a játék során.

A bolti forgalomban egyre gyakrabban előforduló, változó tartalmi és formai színvonalon kivitelezett társasjátékok is alkalmazhatók természetesen élményszerző (média)szövegek feldolgozására, ugyanakkor érdemes emellett saját ötleteken alapuló, konkrét szövegekhez rendelt társasjátékok kidolgozását is felvállalni, hiszen így tudjuk azt leginkább egy adott közösség vagy kisebb csoport, akár egyén fejlesztési céljaihoz megfelelően alakítani, és ezáltal az olvasóvá nevelést elősegíteni.

Szövegfeldolgozás lapbook készítésével

A lapbook egy adott témát dolgoz fel komplex módon, kreatív eszközök, szervezők alkalmazása révén, színes, látványos elemeket felhasználva, kihajtható lapokból álló könyv formátumban.²¹ Készítésének csak a fantázia szab határokat, egyénileg, párban és csoportban, kooperatív munkaszervezéssel is kivitelezhető.

Egy-egy olvasmány feldolgozásához, az ismeretek rendszerezésére, vizuális megjelenítésére és közreadására is kiváló eszköz. Hogy mit tartalmazzon és milyen

²¹ Oktatási Hivatal honlapja:

https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktat/pok/Zala/2022/SNI-BTMN_kisokos.pdf

[2024.06.23.]

formában, a kreativitáson múlik. A legegyszerűbbtől a legsokrétűbb lapbookig számtalan változata létezhet. Határozottan inspirálóbb, élménytelibb feladat, mint egy olvasónapló elkészítése.

Bálint Ágnes: Frakk, a macskák réme című meseregényét feldolgozó lapbook (5. kép)

Megjeleníthetők benne a szerző életútjával, munkásságával kapcsolatos főbb információk, a feldolgozott mű helye más művek viszonylatában, a cselekmény különböző grafikai szervezők segítségével, a szereplők, a helyszínek, játékos, kreatív feladatok (puzzle, memória, kérdezz-felelek, társasjáték, activity stb.), illusztrációk, fotók, személyes vélemény, hirdetés, plakát és minden további, az irodalmi műhöz kapcsolódó feldolgozási lehetőség, kapcsolódási pont a mű és befogadója között. Ötvözhetők benne a manuális és a digitális technikák, hiszen a kézzel készített feladatok mellett akár online felületeken létrehozott feladványok QR-kódját is elhelyezhetjük benne.

Szakértői könyvtáros játék

A szakértői köntösbe öltöztetett játék (Mantle of Expert) a drámapedagógia egy speciális eljárása, melynek keretében a gyermekek adott kerettörténeten belül egy szervezetet működtetnek a terület szakértőiként.²²

Jászberény Város Óvodai Intézménye Központi Óvoda tagóvodájában a pandémia idején szakértői könyvtáros játék vette kezdetét a bezártsággal járó hátrányok kiküszöbölésére. A programot néhány hét időtartamúra tervezték, ám annyira

²² BERNHARDT Renáta–MAGYAR Ágnes: 'Mantle of Expert (MoE)' in Kindergarten Education – "Let's Play Librarian!" Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce 2023/1. 91–101.

sikeres volt a gyermekek, szüleik és az óvodapedagógusok körében is, hogy a támogatottság és az igény tovább élte a könyvtárat, ami azóta is aktívan működik.

A játék szerződés-kötéssel indult, melynek résztvevői az óvoda nagycsoportos gyermekei közül kerültek ki. A szerződés-kötés során meghatározták a könyvtár célját, működésének feltételeit és természetesen a szerepeket. A könyvtár üzemeltetői, fenntartói és dolgozói ennek értelmében a gyermekek, akik fogadják az odalátogató ovistársaikat és szakértő módon segítik és bonyolítják a könyvkölcsönzést. A könyveket rendszereztek, színkódokkal látták el téma és életkori specifikumok szerint, a kölcsönzés nyilvántartását pedig IKT-eszköz alkalmazásával, tablettel végzik: a könyvet kölcsönző gyermeket a választott művel együtt lefényképezik, majd, amikor visszaviszi a könyvtárba, törlik a róla készült felvételt.²³

A szakértői könyvtár a jászberényi Központi Óvodában (6. kép)

A szakértői könyvtáros játéknak köszönhetően a gyermekek nem csupán a könyvekkel kerülnek rendszeres kontaktusba, ezáltal ismeretekhez jutva azok típusait, csoportosítási lehetőségeit illetően, hanem egy szakma rejtelseibe is belemélyednek, miközben óhatatlanul elköteleződnek a könyvek szeretete és az olvasás mellett.²⁴

Papírszínház

A kamishibai (papírszínház) japán eredetű, hazájában 100 éves múltra tekint vissza. Európában az 1970-es években jelent meg, Magyarországon 2009 óta ismert.²⁵

²³ MAGYAR Ágnes: *Olvasóvá nevelés és attitűdformálás a szakértői köntösbe öltöztetett könyvtáros-játék révén*. Óvodai Nevelés, 2023/8. 25–26.

²⁴ MAGYAR Ágnes: *Literacy education by the application of mantle of expert (MOE) method*. In: IVANOVIĆ Josip–TÖRTELI TELEK Márta–VUKOV RAFFAI Éva (szerk.): *11. Nemzetközi Módszertani Konferencia: Paradigmaváltás az oktatásban és a tudományban: Tanulmánygyűjtemény*. University of Novi Sad Hungarian Language Teacher Training Faculty, Subotica, 2022. 109–114.

²⁵ CSÁNYI Dóra–SIMON Krisztina–TSÍK Sándor (szerk.): *Papírszínház. Módszertani kézikönyv*. Csima Kiadó, Bp., 2016. (Továbbiakban CSÁNYI, 2016.)

A khamishibai színházi élménnyé varázsolja a hagyományos meseolvasást. A történet egyes jeleneteit nagy méretű, illusztrált képeken ábrázolják, melyeket egy fakeretbe bújtatva, a mese előadásának előrehaladtával váltakoztatva lapoz a mesélő. Az egyszerű, messziről is jól látható képek segítik a gyermekek számára a mese befogadását, nem gátolva, inkább elősegítve a vizuális ingerekhez szokott generáció számára a belső képalkotást.

A papírszínház kollektív élményt nyújt, a váltakozó képeknek köszönhetően képes a figyelem hosszú távú fenntartására, feszültséget generál és örömeztet ad. Révész²⁶ szerint a khamishibai versenyre kelhet a televízióban pörgő rajzfilmekkel is, mert az élőszóval zajló mese a mesélő közvetlen jelenlétével és a színes illusztrációkkal azt a benyomást kelti a gyermekben, hogy amit lát, az kizárólag neki szól. A képek feldolgozása során olyan kognitív képességek aktivizálódnak és fejlődnek, mint a keresés, felismerés, felfedezés, összehasonlítás, osztályozás. A papírszínházzal való mesélés úgy elégíti ki a gyermek mozgókép-orientált befogadó képigényét, hogy közben az olvasáshoz szükséges belső kép-alkotási képessége is fejlődik.

A papírszínházban rejlő lehetőségeknek is csak a képzelet szabhat határt. Kiegészíthető, kombinálható papírsínnel, melybe síkbábokat helyezve már bábelőadássá formálható a történet, ahol a papírszínház a háttér, a díszletet jeleníti meg.²⁷ A bábok felülről és oldalról is megjeleníthetők, és különféle technikákkal elkészíthetők.

Óvodapedagógus szakos hallgató saját papírszínház meséjét adja elő az EKKE Jászberényi Campuson (7. kép)

A bolti forgalomban kapható papírszínházakon túl alkalmazhatunk saját készítésű papírszínházat is, a csecsemő-és kisgyermeknevelői, az óvodapedagógusi és a tanítói pályán, de könyvtárosként és természetesen szülőként is kimeríthetetlen lehetőségeket tartogat. Óvodapedagógus hallgatókkal, játék a művészetekben

²⁶ RÉVÉSZ Emese: *Mese, kép, színház. Papírszínház a művészettörténész szemével.* In: CSÁNYI, 2016. 15–19.

²⁷ JUHÁSZ Márta: *A papírszínház és a mesélősin a korai idegennyelvi fejlesztésben.* In: GOMBOCZ Orsolya–JUHÁSZ Márta–MONGYI Norbert: *Pedagógiai változások – a változás pedagógiája V.* PPKE, Budapest, megjelenés alatt.

óra keretében egy projektmunkát vittünk végig a 2023–24. tanév II. félévében. A résztvevők zenei impulzus hatására asszociációkat, belső képeket alkottak, majd külső képpé formálva vizualizálták asszociációikat, ezután pedig mesét írtak. A mesét többször átdolgozhatták, kisebb-nagyobb módosításokat végezve rajta, majd miután véglegesítették a szöveget, jelenetekre osztották és az egyes jeleneteket illusztrálták, papírszínházat készítettek. A projekt befejező mozzanataként mindenki bemutatta a saját meséjét papírszínház előadás keretében (7. kép). A projekt során nem csak a papírszínház módszerével ismerkedtek meg a hallgatók, hanem a saját történet létrehozásában is sikerélményt szereztek, és az óvodapedagógusi pályán alkalmazható, az olvasóvá nevelést segítő, szövegalkotási képességet, önkifejezést fejlesztő technikákat is elsajátítottak.

Interaktív meseélmény a népmeseponton

Az olvasóvá nevelés és az interaktív meseélmény és -feldolgozás kereteit és lehetőségeit teremtik meg a népmeseponatok is. Magyarországon 2018-ban 14 népmeseponthely létesült, ebből néhány még ma is aktívan működik. A Jászsági NépmesePont egyike ezeknek, hat éve töretlenül szolgálja az olvasóvá nevelés és a magyar népmesekincs továbbörökítésének ügyét a Jászberényi Városi Könyvtár falain belül.²⁸

A Jászsági NépmesePont Jászberényben (8. kép)

Az idelátogató óvodás és iskolás gyermekcsoportok látványos, varázslatos, mesebeli környezetben, mesei kellékek, kiegészítők segítségével élhetik át előszavas, interaktív elemekkel színesített mesemondás során a magyar és más népek kitalált történeteinek varázsát. A meseélményt követően kézműves, kreatív, játékos feladatokkal teszik maradandóvá a népmeseponton tett látogatást a szervezők. A klasszikus előszavas mesemondás hagyományait idéző tevékenységeknek közösségformáló hatásuk mellett a helyi és nemzeti identitás ápolásában, a népmese üzenetének továbbításában és az élménypedagógiai eszköztár népszerűsítésében

²⁸ A Jászsági NépmesePont Facebook oldala: <https://www.facebook.com/jaszaginepmesepont/> [2024.06.23.]

is szerepe van. Ez is indokolja, hogy az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Jászberényi Campus pedagógusjelölt hallgatóival rendszeres látogatói vagyunk a gyermekkönyvtár eme varázslatos részlegének.

Olvasói műhelymunka

Az olvasói műhelymunka a reflektív olvasóvá nevelés egyik hatékony formája²⁹ lehet akár iskolai kontextusban, akár könyvtárak vagy civil szervezetek által szervezett kereteken belül.

Klasszikus értelemben tanórai keretek között valósítható meg, és négy szakaszra osztható. Az óra első néhány percében zajlik a „minióra”, mely a ráhangolódás szerepét tölti be, tartalmazhat technikai információkat az olvasói műhelymunka menetéről, háttérismereteket az olvasásról, beszélgetést az olvasási szokásokról stb. Ezt követi az aktív olvasás szakasza 10–30 percen keresztül. Ez idő alatt a tanulók elővehetik az aktuálisan őket foglalkoztató olvasmányukat és az óra keretében csendben, elmélyülten olvashatják azt. A harmadik szakasz, az eszmecsere párhuzamosan zajlik. Miközben a tanulók olvasnak, a tanár odaül egy-egy diákhoz, és néhány (3–5) percen keresztül beszélgetnek a választott könyvről. A tanár érdeklődik, kérdéseket tesz fel a könyvre vonatkozóan, a tanuló pedig megosztja vele élményeit, gondolatait, benyomásait. A tanóra utolsó szakaszában az olvasói reagálásra, reflektálásra van lehetőség, amikor már nem csak a tanárral, hanem osztálytársaikkal is megoszthatják olvasmányélményeiket a résztvevők. Ez történhet szóban vagy írásban, különböző technikák segítségével. Az eljárásról bővebben l. Magyar tanulmányát.³⁰

Az olvasói műhelymunka lényege az aktív bevonás, bevonódás és az autonómia lehetősége, melynek megteremtésében a pedagógusnak (vagy a könyvtárosnak, illetve a program szervezőjének) hangsúlyos szerep jut. Az olvasás iránti elköteleződés fokozható azáltal, ha a tanár bátorítja diákjait a szabad véleménynyilvánításra, bevonja őket a döntési folyamatokba, választási lehetőséget kínál, ez esetben a kedvenc vagy épp aktuálisan olvasott könyvre vonatkozóan. A tanulók megoszthatják egymással olvasmányélményeiket, a szövegre adott reakciójukat, interpretációjukat. Az olvasás iránti érdeklődés könnyebben felkelthető, ha a befogadó értelmesnek, hasznosnak találja az olvasással töltött időt, és ha a folyamat interaktivitással és játékosággal egészül ki, akkor a hatás fokozható.

Lego Story Starter

A digitális technológia nyújtotta lehetőségekkel is élményszerűbbé tehető az olvasás, és általuk könnyebben megszólíthatók az alfageneráció tagjai.

²⁹ BÁRDOSSY Ildikó–DUDÁS Margit–PETHŐNÉ NAGY Csilla–PRISKINNÉ RIZNER Erika (szerk.): *A kritikai gondolkodás fejlesztése. Az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei*. PTE, 2002.

³⁰ MAGYAR Ágnes: *Az olvasói műhelymunka mint az olvasóvá nevelést segítő eljárás. Kvantitatív vizsgálat tanító szakos hallgatók körében*. In: K. NAGY Emese–ZAGYVÁNÉ SZÜTS Ida (szerk.): *Reflexiók a neveléstudományok legújabb problémáira: Válogatás a Pedagógiai Szakbizottság tagjainak a munkáiból*. Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottsága. Liceum, Eger, 2022. 87–96.

A digitális történetmesélés segít a tanulónak egy mese, történet értelmezésében úgy, hogy azt saját történetté formálva, dramatizálva, fényképek és digitális technológia segítségével újraalkotja azt. Kimeneti pontként készülhet képregény vagy videó is, melyhez a narrációt maguk készítik egyéni vagy kooperatív munkában.

A Lego Story Starter egy adott ország mese-és mondavilágához tartozó programcsomagjaival és a hozzájuk kapcsolódó mobilapplikációkkal támogatja a történetek megformálását, majd azok digitális történetté alakítását. A tanulók a történet megismerését követően előbb a történetkeretet alakítják ki (fejben vagy rajzzal), ezt követően Legóból összeállítják a jeleneteket önreflektív módon. Ezután megosztják egymással az elkészült jeleneteket, módosíthatják és véglegesíthetik azokat, majd a befejező szakaszban rögzítik a StoryVisualizer vagy a Lego movie programmal, és a kész műveket megosztják társaikkal és tanáraikkal.³¹

A Legóval támogatott digitális történetmesélés pozitív hatással van az írás, a beszéd, a szövegértés, az analitikus gondolkodás és a digitális készségek fejlődésére is.³²

Összegzés

Tanulmányomat gondolatébresztő szándékkal írtam azok számára, akik a digitális nemzedék olvasóvá nevelését kihívásként élik meg. Motivált még a tanulmány megírásában az is, hogy a leendő pedagógusoknak ötletekkel szolgáljak az olvasás népszerűsítéséhez, irodalmi művek feldolgozásának módszertanához. Kilenc jó gyakorlatot, eljárást, módszert, technikát mutattam be, melyek között a cse-csemő-és kisgyermeknevelőtől a középiskolai tanárig minden korosztály pedagógusa találhat neki megfelelő, kipróbálásra érdemeset.

Az olvasásra mint élményszerzésre tekintettem, és ennek megfelelően válogattam (a teljesség igénye nélkül) a bemutatott technikákat. Szerepelt köztük olyan, mely a belső képalkotás fejlesztésére irányul (hangosmese), a befogadó aktív részvételén, interaktivitáson alapul (közösségi történetmesélés, népmesepont, olvasói műhelymunka), a játékoság elvére épít (mesefeldolgozás társasjátékkal, szakértői könyvtáros játék, Lego Story Starter), illetve vizuális eszköztárral egészíti ki az élőszavas mesélés élményét.

Mindegyik bemutatott technika közös vonása, hogy nagy teret enged a befogadónak, az általa az irodalmi mű kapcsán megfogalmazott reflexióknak, a megosztásnak, az önkifejezésnek és kreatív módon továbbgondolható, fejleszthető, a saját módszertani repertoárba beépíthető mint az olvasóvá nevelést, az élményközpontú szövegfeldolgozást segítő eljárás akár egyéni, akár mikrocsoportos, csoportos vagy kooperatív munkaformában végzett tevékenységként.

³¹ TOMORI Tímea: *A kommunikációs kompetencia iskolapedagógiai vizsgálata középiskolában*. Doktori disszertáció. Eger, 2023.

³² ANTAL Péter: *Innovációk az általános iskolai olvasásfejlesztésben*. In: NÁDASI András–LENGYELNÉ MOLNÁR Tünde–ANTAL Péter–CZEGLÉDI László–KIS-TÓTH Lajos–GÖNCZINÉ KAPROS KATALIN–KVASZINGERNÉ PRANTNER Csilla (szerk.): *Agria Média 2017*. Líceum, Eger, 2018. 87–90.

Irodalom

- ANTAL Péter: *Innovációk az általános iskolai olvasásfejlesztésben*. In: NÁDASI András–LENGYELNÉ MOLNÁR Tünde–ANTAL Péter–CZEGLÉDI László–KIS-TÓTH Lajos–GÖNCZINÉ KAPROS KATALIN–KVASZINGERNÉ PRANTNER Csilla (szerk.): *Agria Média 2017*. Líceum, Eger, 2018.
- BÁRDOSSY Ildikó–DUDÁS Margit–PETHŐNÉ NAGY Csilla–PRISKINNÉ RIZNER Erika (szerk.): *A kritikai gondolkodás fejlesztése. Az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei*. PTE, 2002.
- BERNHARDT Renáta–MAGYAR Ágnes: 'Mantle of Expert (MoE)' in Kindergarten Education – "Let's Play Librarian!" Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce 2023/1.
- BOLDIZSÁR Ildikó: *Meseterápia a gyakorlatban*. Magvető, Bp., 2014.
- BÚDI Boglárka: *Transzgenerációs hatás érvényesülése a meseolvasási szokások tekintetében*. Könyv és Nevelés, 2015/1.
- CSÁNYI Dóra–SIMON Krisztina–TSÍK Sándor (szerk.): *Papírszínház. Módszertani kézikönyv*. Csímota Kiadó, Bp., 2016.
- DARÓCZI Gabriella: *Az óvodáskorú gyermekek kognitív művelteinek fejlesztési lehetőségei irodalmi kommunikációval*. Könyv és Nevelés, 2014/2.
- DÁVID Mária–FARAGÓ Boglárka–KECSKEMÉTI-SZÉKELY Katalin Zsuzsa–TASKÓ Tünde Anna: *Kutatás az expresszív szókincs fejlettségének és az infokommunikációs eszközök használati gyakoriságának az összefüggéseiről kora gyermekkorban*. Anyanyelv-pedagógia, 2019/4. <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=820>
- DONAUER Nándor: *Online felület használata, kütyüzés*. Észak-Közép-Budai Centrum Új Szent János Kórház és Szakrendelő YouTube csatornája, Online Tudástár Szülőknek. <https://janosakademia.hu/video/online-felulet-hasznalata-kutyuzes/>
- FEJES Réka: *Boldozsár Ildikó: A mese mindig megmutatja az utat*. <https://divany.hu/szuloseg/2020/05/22/boldizsar-ildiko-interju/>
- JUHÁSZ Márta: *A papírszínház és a mesélősin a korai idegennyelvi fejlesztésben*. In: GOMBOCZ Orsolya–JUHASZ Márta–MONGYI Norbert: *Pedagógiai változások – a változás pedagógiája V. PPKE, Budapest, megjelenés alatt*.
- MAGYAR Ágnes: *A médiakompetencia fejlesztése az óvodában társasjátékkal*. In: TOMA Kornélia (szerk.): *Tervezés és fejlesztés az óvodában*. Tokaj-Hegyalja Egyetem, Sárospatak, 2022.
- MAGYAR Ágnes: *Az olvasói műhelyunka mint az olvasóvá nevelést segítő eljárás. Kvantitatív vizsgálat tanító szakos hallgatók körében*. In: K. NAGY Emese–ZAGYVÁNÉ SZÜTS Ida (szerk.): *Reflexiók a neveléstudományok legújabb problémáira: Válogatás a Pedagógiai Szakbizottság tagjainak a munkáiból*. Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottsága. Líceum, Eger, 2022.
- MAGYAR Ágnes: *Literacy education by the application of mantle of expert (MOE) method*. In: IVANOVIĆ Josip–TÖRTELI TELEK Márta–VUKOV RAFFAI Éva (szerk.): *11. Nemzetközi Módszertani Konferencia: Paradigmaváltás az oktatásban és a tudományban: Tanulmánygyűjtemény*. University of Novi Sad Hungarian Language Teacher Training Faculty, Subotica, 2022.
- MAGYAR Ágnes: *Olvasóvá nevelés és attitűdformálás a szakértői köntösbe öltöztetett könyvtárosjáték révén*. Óvodai Nevelés, 2023/8.
- MÉREI Ferenc–V. BINET Ágnes: *Gyermekeklélektan*. Gondolat, Bp., 1970.
- MURÁR Nóra: *Az infokommunikációs technológiai eszközök gyermeki beszédfejlődésre gyakorolt hatásai*. Kultúratudományi Szemle, 2023/4. 77–90.

DOI: 10.15170/KSZ.2023.05.04.07

- RÉVÉSZ Emese: *Mese, kép, színház. Papírszínház a művészettörténész szemével*. In: Csányi Dóra–Simon Krisztina–Tsík Sándor (szerk): *Papírszínház. Módszertani kézikönyv*. Budapest, Csimota, 2016. 15–18.
- SALLAI Éva: „A mese a nevelés táltosparipája”. *Új Köznevelés*, 2015/Különszám.
- SZILÁGYI Mária: *A mese szerepe a gyermeki személyiségfejlődésben*. Könyv és Nevelés, 2007/3. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/konyv-es-neveles/a-mese-szerepe-a-gyermeki-szemelyisegfejlodesben>
- TANCZ Tünde: *Népmesék az óvodai anyanyelvi-kommunikációs nevelésben*. Anyanyelv-pedagógia, 2009/3. <https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=318>
- TOLNAI Beáta: *A Multimédiás eszközök használatának hatásai kisgyermekkorban*. Tunyogi Pedagógiai Szakszolgálat. <https://tunyogi.hu/2021/01/18/a-multimedias-eszkozok-hasznalatanak-hatasai-kisgyerekkorban-tolnai-beata/>
- TOMORI Tímea: *A kommunikációs kompetencia iskolapedagógiai vizsgálata középiskolában*. Doktori disszertáció. Eger, 2023. DOI: 10.15773/EKKE.2023.014
- VEKERDY Tamás: *Gyerekek, óvodák, iskolák*. Saxum Bt, Bp., 2001.

Internetes oldalak:

A Jászsági Népmesepont Facebook-oldala: <https://www.facebook.com/jaszsaginepmesepont/>

Blum-közösség Facebook-oldala: <https://www.facebook.com/groups/Blumkozosseg>

Blum-program weboldala: <http://blumprogram.hu>

Magyar Népmesék: *A szállást kérő róka*.

<https://www.youtube.com/watch?v=Tk16L8ZWQBQ>

Minicsoda weboldal: <https://minicsoda.hu>

Minicsoda Youtube-csatorna:

<https://www.youtube.com/channel/UCB6iHzPQpD6cU16YLokYmYA/videos?app=desktop>

Oktatási Hivatal honlapja:

https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktat/pok/Zala/2022/SNI-BTMN_kisokos.pdf

Abstract

GOOD PRACTICES IN LITERACY EDUCATION

We live in a multimedia world, where members of the growing alpha generation are constantly exposed to a multitude of external stimuli. It's hard to teach children to love reading and print books in the face of the temptation of tablets, smartphones and smart TV. There is a need for new methodological innovations in literacy education that focus on and take into account the specificities of the digital generation.

I've written about some of these good practices in my paper. I have presented the 'Mini Wonder' initiative, the Blum programme, text processing in board games, lapbook form or with Lego, the potential of paper theatre and the librarian expert play.